

Józsa Béla irodalmi és publicisztikai munkássága

„Ma egy éve furcsa menet kanyarodott fel a házsongárdi temető kapaszkodóin. Elöl hat katona vitt egy koporsót, mögöttük a gyászoló család, s oldalt és hátul borkabátos, marcona detektívek. Egy-egy járókelő riadtan nézett utánunk. Józsa Bélát temettük. A kirendelt református pap imát mormolt, bibliát idézett. Aligha tudta, kit bocsátunk a sírba. Alig földelték el a koporsót, a detektívek hozzám léptek s igazoltattak. Nem lévén jogi értelemben vett családi hozzátartozó, szemet szűrt nekik jelenlétem.

Honnan is sejtették volna ezek a pribékek, hogy Józsa Bélának paragrafusokon innen és túl családtagja egész Kolozsvár minden dolgozója, hozzátartozója egy szenvedő nemzet s minden ember, aki szent lelki közösségben a vértanúval lázadni mert, és az elnyomatás boltívei alatt a béke jelszavait suttogta szerte. Azért valamit sejtettek a detektívek is: amikor levittek a rendőrségre, egy-egy odalépett hozzám, s bizonyítani próbálta, hogy ő ugyan nem nyúlt Józsa Bélához, ki tudja, hogyan is történhetett meg a szerencsétlenség? Ők védekeztek, én hallgattam, s végül is kihallgatás nélkül eresztettek ki a kapun.“

Ezekkel a mondatokkal adózik a vértanú Józsa Béla emlékének Balogh Edgár egy évvel halála után. S az azóta eltelt negyedszázad nem volt elegendő Józsa Béla arcképének felvázolásához, életrajza megírásához s világszemléleti formálódása és hatása elemzéséhez.

Negyvenöt éves volt, amikor meghalt, s negyvenöt évéből huszonötöt a munkásmozgalomban töltött el. Élete, mint a proletariátusé, szenvedésekkel teli. És mégis gazdagabb, mint a legtöbb emberé, mert eszmék hevítik ifjú korától, s a munkásmozgalomhoz csatlakozása pillanatától élete végéig a gyakorlatot összekapcsolja az elmélettel, a mozgalmi tevékenységet irodalmi kísérletezésekkel és tevékeny publicisztikai munkával. Úgy vélem — s ezt a vélekedést megerősítik hozzátartozóival, barátaival és elvtársaival való beszélgetéseim ugyanúgy, mint személyes élményeim —, hogy irodalmi ambíciói, tervei és vágyai voltak. A munkásmozgalom szenvedése és felszabadítási harca azonban a mozgalmi embert követelte meg... és Józsa Béla irodalmi tervei sínylették meg azt, amit a mozgalom nyert: egy önfeláldozó, becsületos és hősi lélek szívvel-lélekkel s emberséggel teli munkáját.

Elindulását az életbe prózai írásai tükrözik. Mindössze három kis elbeszélése s egy negyediknek töredéke maradt fenn. Mindegyiket ugyanabban az évben — 1935-ben — írta. És mindegyikben benne van gyermekkora élményanyaga, mely egész életén át végigkísérte: a nyomor és elnyomottakhoz tartozás tudata, a nyelvéhez és kultúrájához való ragaszkodás s a szülőföldön román és magyar sorsközösségből fakadó együttélés szükségyszerűsége.

Ezekben az elbeszélésekben felvetődik az idő s az emlékezések az évtizedekkel korábbi gyermekkorból mindig ugyanazokat a mozzanatokat ragadják meg, amelyek a megírás pillanatában is uralkodnak gondolatain és érzelmein. Élet a ju-hok mellett, a gazdával és Átyimmal való mindennapi kapcsolat hamar juttatja

el a természet szeretete mellett a szívtelen gazdag megutálásáig és a vele együtt elnyomott, de elnyomottságában is emberséges Átyim megszeretéséig (*Andris, a pakulár*). Ugyanez a szeretet árad belőle — talán tíz, talán húsz vagy harminc év múlva —, amikor a börtönben találkozik ismét Átyimmal. Nézi a fogházba kerülő parasztokat. „Hol láttam ezt az arcot? Kutat a múltban, ahol megfordult. Gyárak zakatoló tömege vonul el előtte, fűrésztelepek, nem, nem találja. No, hát hagyjuk! De új vérhullám önti el agyát. Meg kell találni. Egymás után szedi elő agya elraktározott képeit. Háború, menekülés, vissza — még tovább a múltba. Újra végigsimítja szemével a esontos arcot. Ugráló gondolatai lassanként, mint egy méhraj a fán, kicsi székely falu határán pihennek meg. Átyimra ismer rá, az emberséges pakulárra, aki megtanította a juhok fejésére és nyírására s aki csillogos esteken hosszan mesélt neki, a gyűlöletes városról és az úri házakról, meg a gonosz nadrágosokról (*Találkozás*).

A pásztorélet és a börtönbeli találkozás között sok minden történt. Milyen kár, hogy mindössze néhány lap maradt fenn az emberrévalás éveiről. A városba kerülés új világot nyit meg a pásztorgyerek előtt. Eleinte ugyan csak újságokat hord ki — de ahova, az már élménye: az asztalos-, eszmadia- és lakatosműhelyekbe, s lassan rájön arra, hogy két város van, az „egyik meghóglyozza a szegény falusit, s a másik kihúzza a sárból“ (*Elnyelt a város*). A város azonban nemcsak elnyeli, hanem véglegesen a munkások közé sorozza be Józsa Bélát is. Bekerül az udvarhelyi kő- és agyagipari iskolába. „Tetszett a műhelynek ütemes kopácsolása, a sok szobor a falon, a fényes márvány síkok, s a sok forgó korong a fazakasok osztályán. Hogy vágytam mindig, hogy ide jussak, hogy én is faragjam majd ezt a szép fehér követ olyan nagy darabban.“

Irodalmi emlékezései ezzel véget is érnek. Ami az iskolaévek és a harmincas évek között történik vele és a világgal, az majd csak itt-ott, egy-egy verssorban vagy publicisztikai mondatban tűnik fel. Alig végzi ugyanis el a kőfaragóiskolát, 1916-ban behívják és Hercegovinába küldik katonáskodni. Két év a fronton s utána a forradalom. Az 1919-es magyar tanácsköztársaságban vöröskatona, az ellenforradalom győzelme után azonban hazatér, s a közben Kolozsvárra költözött szülei mellett telepszik le. Itt dolgozik, katonáskodik a román hadseregben, megjárja Bukarestet és Galacot, s 1921-ben belép Kolozsvárt az asztalosok szakszervezetébe és a Kommunista Pártba.

Már rég elmúlt húszéves, de még semmi jele, hogy írni szándékozna. A szakszervezeti könyvtárt bújja, a kultúrcsoportokban tevékenykedik, s minden rendezvénynek propagandistája és részese is egyben. Az 1928-ban alakuló Munkás Segély titkárává választja, s négy éven át népkonyhákat szervez a munkanélkülieknek, sztrájkanyagot és sztrájkkonyhát a börgyáriaknak és más üzemek sztrájkolóinak. ingyenes orvosi rendelőket, napközi otthonokat és karácsonyi ünnepségeket a szegény munkásgyermek megajándékozására.

Szenvedélyesen fényképezi a nyomort s megírja első verseit, amelyeket vagy soha, vagy csak évek múlva közölhet. Valóban a nyomort fényképezi s a Munkás Segély helyiségében rendezi meg fényképkiállítását a munkásnegyedek nyomorúságos lakásviszonyairól. Első verse a munkanélküliekről szól, érződik rajta még a századforduló szocialista költészetének — Csizmadia Sándor, Farkas Antal — s a húszas évek agitációs költészetének hatása. Az agitáció mögött azonban a valóság rideg tényei vannak, s Józsa Béla versei, költészeti értékük hiányosságai ellenére, kordokumentumok. Érzik azonban már az Ady-élmény is, bár irodalmi ízlésére és szellemi fejlődésére nyilván Petőfi költészete és élete jelenti a döntő hatást.

Nekünk az éhség* mindennapi részünk
 Míg más lággy, pompa, gazdagságban él
 Pedig szegény apám mennyit görnyedt, fáradt,
 Míg a sok here mindig ül, henyél
 S számlálja az arannyá lett veritékünket.

A kéziratban maradt *En nem születtem* hangulatában, gondolataiban, sőt kifejezési formájában is emlékeztet a *Proletár fiú* versére, de élményszerűségét nemcsak az irodalmi élmény, hanem az élet élménye, a mindennapok realitása adja.

Irodalmi és publicisztikai munkássága lényegében 1932-ben, a publikálási lehetőségek megteremtésével kezdődik. A

Munkás Segély 1932 tavaszától *Szolidaritás* címen ad ki havonta megjelenő lapot, s szerkesztését Józsa Bélára bizza. A lapot lényegében Józsa Béla és Nagy István töltik meg írásaikkal. Név nélkül írja Józsa Béla cikkeit a háború ellen, a sztrájkolók segítése végett intézkedéseket követel a nyomor megszüntetésére, a munkanélküliek segélyezésére, kitér az éhező falu problémáira, s tiltakozik a verés mint pedagógiai eszköz ellen. A lapot azonban 1932 októberében betiltják, és Józsa Bélát bíróság elé állítják. Ebben az időben különben részt vesz a Nemzetközi Vörös Segély berlini kongresszusán, ahol alkalma van megismerkedni Clara Zetkinnel, a német és a nemzetközi munkásmozgalom neves vezetőjével.

A lap betiltása után néhány hónapig még működik a Munkás Segély. A szervezet karácsonyi gyermekünnepélyéről most már Székely Béni néven ír terjedelmes cikket a *Gyár és ucca* című legális kommunista lapba. Itt közli „Szavalókórus” című versét is, amelyet a Munkás Segély ünnepségére is betanít a szervezet gyermek-szavalókórusának.

Nagy Albert: Józsa Béla a börtönajtóban
 (festmény-részlet)

A legális *Szolidaritás* után ugyancsak Nagy Istvánnal együtt szerkeszti a sokszorosító gépen megjelenő *Írjátok* című illegális irodalmi folyóiratot. Több verse jelenik meg a lapban Küzdő András álnév alatt. Keményhangú versek, tiltakozás a terror ellen s buzdítás a vasutas mozgalmak leverése után a sorok újjászervezésére és újabb harcokra való felkészülésre. „A gyárban bent sztrájkunk leverve”, a börtönök tele s a vereség nyomán csüggedés... ez azonban nem megtorpanáshoz, hanem új harcokhoz kell vezessen:

Műhelyek mélyén harcunkról beszélnek,
 A falu is küldi biztató szavát,
 Előre, testvér, csináljuk jobban,

*Ki lemarad, gyermekének árt.
Tarts lépést, testvér, hiszen ez a harc.
Bérünk: piros, boldog gyermekarc.*

Rendszeres publicisztikai munkássága csak 1935-ben kezdődik. Ez év szeptemberétől jelenik meg Marosvásárhelyen *Új Szó* címen egy erősen cenzúrázott, de mégiscsak legális keretek között publikált kommunista hetilap. Ide írja most már egy éven át hétről hétre politikai vezércikkeit Simó András néven Józsa Béla. Tematikája rendkívül változatos, központi problémái azonban elsősorban a fasismus-elleni küzdelem és békeharc megszervezése, valamint a munkásegység és a népfront-politika sikeres megvalósítása.

Első ilyen cikkében számba veszi, kik állanak a Népfront mellett és kik vannak ellene: „A Népfront célja világos: megvédeni a szabadságjogokat, a drágaság és túlzott adóbehajtások megszüntetése, gyülekezési és sajtószabadságért, amnesztiaért, a fasismus és háború ellen.” Nem politikai egybeolvadást kíván, csak közös harcot, az erők szervezett összefogását: „Nem kell annak szocialistának lenni, aki a háborút nem akarja, nem kell forradalmár legyen, ki a fasiszta poklot ki akarja kerülni.”

Józsa Béla publicisztikai stílusa egyszerű és világos. Nem használ fellengzős szövegeket, cikkei nem stílus-gyakorlatok, hiányoznak belőlük a bonyolult és virágos mondatok. Munkáspublicista írja munkásoknak, s éppen ezért mindig a nyílt beszédre és közérthetőségre törekszik. Nyilván ez okozza, hogy feltételezett szövetségeseitől is ugyanazt a nyíltságot követeli, s az ingadozókkal és visszahúzó-dókkal szemben gyakran kíméletlen. Publicisztikájában mindenesetre tükröződnek a politikai események, s a történészek is kiváló támpontot nyújtanak. Üdvözlő az „igazi” román—magyar szövetséget, amikor az Ekések Frontja román parasztjai és a MADOSZ magyar dolgozói összegyűlnek közös sérelmeik és problémáik megbeszélésére és közös programjuk kidolgozására. Egy héttel később ugyanilyen lelkesen ír a kommunista és szociáldemokrata internacionálék között létrejött fasismus- és háborúellenes egységről. Az egységet sürgeti helyi szinten a kolozsvári fasiszta parádé után — 1935 novemberében...

Publicisztikájában felvetődik minden kérdés a szegénységgel, nyomorúsággal, szociális és nemzetiségi elnyomással kapcsolatban. Sürgeti a közeledést szocialisták és kommunisták, baloldaliak és haladó polgárok, munkások, parasztok és értelmiségiek között. A Magyar Párt monopóliumával szemben igazi „népi” magyar egység megteremtését, a Nemzeti Parasztpárttól határozott kiállást, gázmaszkok helyett békepolitikát s a fasismus ellen harcoló spanyol munkásság megsegítését követeli.

Sok írásában tűnik fel a magyar tömegek összefogásának hirdetése. Nyilván nem valamilyen elvtelen egységre, nem a világnézet vagy a szocializmusért való harc feladására gondolt. A harmincas évek közepén a fasismus rohama növekedett. Még a meglévő meglehetősen szegényes demokratikus szabadságjogokat is megakarták szüntetni. A fasismus fokozott veszélyt jelentett a nemzetiségekre. Józsa Béla bírálja a Magyar Párt „főúri” elzárkózását a tömegektől, vezetőinek tehetlenségét, parlamenti szélmalomharcát, és új utak keresését sürgeti. A magyar tömegek „alulról jövő egységét” kell megteremteni, s ezt az egységet kell összehangolni és erősíteni a „demokratikus román csoportok, pártok tömegei felé”...

Az *Új Szó* hasábjain egy éven át hirdeti gondolatait. A lapot azonban 1936 októberében betiltják, s Józsa Béla ismét sajtóforum nélkül marad. Publicisztikai tevékenysége évekre megszakad. Egyetlen cikke jelenik meg 1937 októberében a *Brassói Lapokban*, amelyben válaszol azoknak, akik jobbról és balról támadták a

munkásság részvételét a Vásárhelyi Találkozón. Egyetlen verse pedig a szociáldemokrata párt lapjában, az *Előrében* jelenik meg 1938 nyarán (*Jaurès*). Tevékenysége különben igen jelentős 1937 nyarán a Vásárhelyi Találkozó előkészítésében s a Találkozón magán egyike a legcselekvőbb résztvevőknek.

A Vásárhelyi Találkozót követő évek újabb problémákat vetnek fel Józsa Béla számára is. A müncheni politika igenlése vagy támadása szétbomlasztja a vásárhelyi „egységet“, a királyi diktatúra pedig feloszlatja a politikai pártokat, de létrehozta a Nemzeti Újjászületés Frontját mint egyetlen állami szervezetet, s ennek keretében engedélyezi a Magyar Népközösség megszervezését. Eddig a Magyar Párt, most a Népközösség baloldal-ellenes kizárólagosságra törekvése ellen veszi fel a harcot. Publicisztikája megélnékül, mert a nagybányai *Bányavidék*, a nagyváradi *Friss Újság* és a kolozsvári *Erdélyi Magyar Szó* közli írásait. A tematika ugyanaz, mint azelőtt, természetesen a megváltozott körülmények között: a magyar munkásság és a nemzetiség, a munkásosztály internacionalista egysége s annak megszilárdítása a szakmai szervezetekben.

Tevékenysége középpontjába kerül — 1939-ben és 1940-ben — a kulturális munka a *Munkás Athenaeumban*. Tagja lesz a szervezet keretében megalakult „Forradalmi írók csoportjá“-nak, amelynek heti ülésein és szakszervezeti székházában az irodalmi rendezvényeken rendszeresen részt vesz Asztalos István, Balla Károly, Brassai Viktor, Gáll Ernő, Heves René, Jordáky Lajos, Józsa Béla, Kovács Katona Jenő, Korvin Sándor, Nagy István, Pásztai Géza és Salamon László, néha odanéz Brassóból Balogh Edgár s Nagyváradról Cselhi Gyula, Józsa Béla beszél és agítál, kis tanulmányt ír a szervezet *Munkás Naptárában*, mindenekelőtt azonban szervezi a Petőfi jegyében rendezett népi megmozdulásokat.

Petőfi nemcsak szívügye Józsa Bélának. A demokratikus megmozdulások zászlójává teszi. Petőfiről ír és ad ki a *Munkás Athenaeum* keretében húszezer példányban megjelenő tanulmányt, Kolozsvárt szervezi a Petőfi-émlékünnepet, Segesvárt koszorút helyez el az emlékművön, Koltón pedig beszédet mond az ünnepségen az összegyűlt földműveseknek.

Józsa Bélának különben egyetlen nagyobb tanulmánya: *Petőfi és az 1848—49-es magyar szabadságharc*. Írásában külön hangsúlyt helyez a nemzetiségek problémájára: „1848 legnagyobb tragédiája éppen az volt, hogy a nemzeti szabadságért hősi harcát folytató magyarság a nemzeti és emberi szabadságjogokért vágyakozó nemzetiségekkel került szembe...“ Petőfi kiáltványát idézi és a balázsfalvi gyűlés felhívását a szabadság és egyenlőség megvalósítására. Tanulmánya befejező részében, 1939 szemszögéből értékeli 48 és Petőfi szellemét: „Ma újra népek vesztik el szabadságukat, s Európa kis népei remegve lesik: holnap ki következik...“ A segesvári tömegsír parancsa pedig: „tanulni a múlton, közeledni egymáshoz nyíltan, a szabadságjogok alapján, testvéri egyetértésben, teljes önvédelmi egységre.“

A bécsi diktátum új helyzetet teremtett. A fasiszmus diadalmaskodott egész Közép-Európában. A nemzetiszocialista és fasiszta mozgalmak a hitlerista Németország fegyveres támogatása mellett növekedtek. Erdély északi részén sem jelenthetett meg semmiféle szocialista sajtótermék. Lehetővé vált viszont a budapesti *Népszava* és néhány demokratikus lap terjesztése Kolozsvárt és az erdélyi városokban. A *Népszavában* Székely Béni, a népi írók lapjában, a *Szabad Szóban* László Béla név alatt publikálja cikkeit 1941 és 1943 között. A fasiszta szakszervezetektől óvja a munkásokat, a falu szegénységét biztatja a városi munkásság melletti felsorakozásra, a munkásság soraiból kikerülő árukat leplezi le. Közben részt vesz

1941-ben a márciusi emlékbizottságban s a kolozsvári március 15-i tüntetés megszervezésében. Ugyanez év nyarán a letartóztatás elől illegalitásba vonul. Őccsénél rejtőzik, s a padláson levő búvóhelyén olvas és írja cikkeit. Többször is változtatja illegális lakását, cikkeiben azonban újra és újra a szabadság problémája tér vissza. 1943 kora tavaszán még igen tevékeny részt vállal a 48-as Erdély című kötet szerkesztésében. A nyár folyamán szoros kapcsolatot tart fenn a fasisztaellenes mozgalom több vezetőjével, novemberben azonban letartóztatják, és halálra kínozzák. Utolsó cikke 1943 szeptemberében jelenik meg: óva int mindenkit, ügyeljenek, hogy „saját scraikban ellentét ne verjen fészket“. Eberség kell a zavarkeltőkkel szemben és minden erőnek a döntő feladatra való összpontosítása. Ebben a cikkben írja:

„A feladatot ma — amit a történelem élénk szabott — minden becületes munkás-paraszt-értelmiségi ismeri, tudja. Tudja azt is, hogy ezt csak a legteljesebb összefogással, a legteljesebb egységben tudjuk megoldani. Aki ezt szolgálja: a haladást szolgálja: a haladást szolgálja, aki ennek érdekében ír, beszél, a parasztság, munkásság hangján szól, akárhonnán jött. Aki mást mond, a maradás, a múlt erőit gyarapítja, s ha ez munkás-részről történik, annál súlyosabb és annál bizonyosabb, hogy nem a munkásság véleményét fejezi ki, hisz ez a munkásság már bebizonyította rég, hogy felül tudott emelkedni szűk osztályérdekein, s lendületével, küzdelmes szervezeti tapasztalataival mozgató erejévé vált az egész nemzet boldogabb jövőjének a biztosításában.“

Józsa Béla hagyatékában fennmaradt néhány értékes kézirat. Néhány cikk, néhány polémikus jellegű írás és néhány olyan — képviselőkhöz, írókhoz és szerkesztőkhöz intézett — levél, amelyek problematikájuknál fogva publicisztikai érdekességűek. Ezek az írások — kettő kivételével — mind 1943-ban íródtak. Az egyikben az erdélyi magyarság vezetéséért két arisztokrata között folyó harcot vázolja fel (*Szomszédvárak harca*). Egy másikban a magyar értelmiségi ifjúsághoz való viszonyulást fejtegeti, s a munkásság és értelmiség szükségszerű egymásrautaltságának a kérdését vizsgálja meg (*Együtt*). A munkásság természetesen hangsúlyozta a nemzetköziséget — vallja Józsa Béla —, amikor nyilvánvalóvá lett a szembenálló tőke nemzetközi mivolta. A fasiszmussal szemben azonban hajlandó széles nemzeti összefogásra, de nem „kődös programok és elképzelések“ alapján, hanem olyan kérdések körül, amelyek az egész dolgozó népet érintik. Elveti a fajelméletet és a népek összefogásának szükségét hirdeti. Reményik-verset idéz a faji örület megszállottjai ellen:

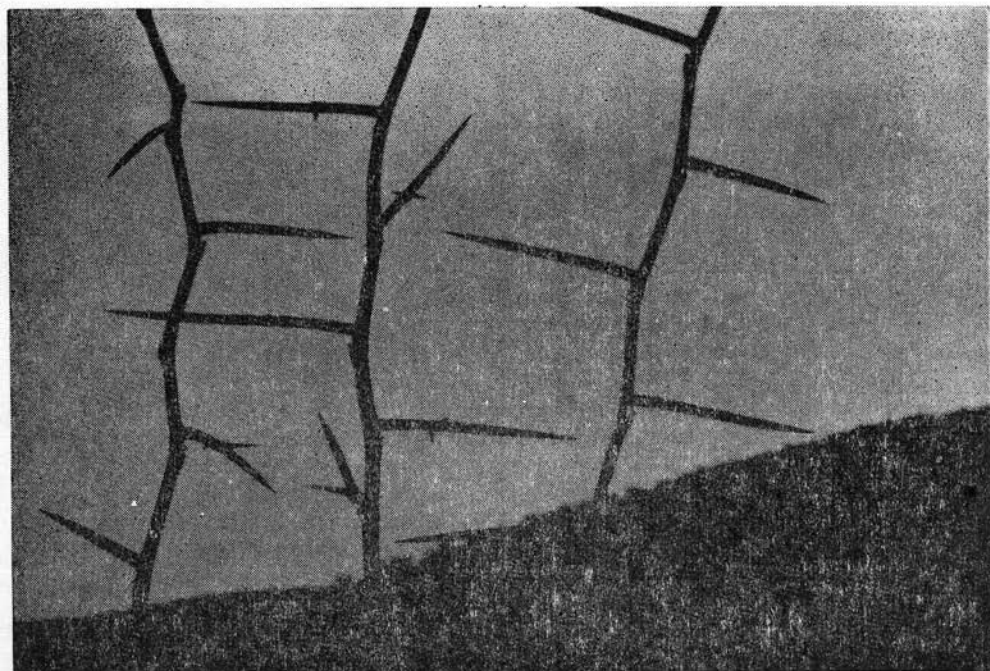
*Népek cseréje: Ó szörny gondolat!
Én nem tudom kibem fogant,
De csak szánhatom és kárhoztatom
Azt a boldogtalant.*

Nem tudni, eljutott-e levele Spectatorhoz (*Búcsú és üzenet*), de azt hiszem, a legszebb és legőszintébb búcsúzás volt a Kolozsvárról végleg távozó radikális publicistától. A levél minden sora a magyarság és a románság egymásrautaltságának gondolatát hangsúlyozza. Várják Spectator hangját onnan, ahol „még nagyobb a kód és több a kódosító“... — különösen a nemzetiségi kérdésben. „Mi lent lakunk a mély tenger fenekén, együtt összekavarva örökre a történelem állal s mint a kavicsok a Szamos áradásai után a Csikóskert mellett összegyűlve, itt marad-

tunk a történelem sok áradása után mi is magyarok, románok, szászok összevegyülve.“

Leveleit nagyrészt „Egy névtelen magyar munkás“ jellel küldi el, s azokban az alapvető sorskérdéseket veti fel. A munkásság íróját arra figyelmezteti, ne csatlakozzon azokhoz a népi írókhoz, akik kétes ügyet szolgálnak, Tamási Áront felszólítja a „jelkiismeret“ új ébresztésére, a szó „igazi“ értelmének visszaadására, a béke melletti állásfoglalásra. „Maga fent van a szellem magaslatán — írja Tamásinak 1943 nyarán —, én lenn, ahol az anyaggal, a vésővel, a téglával, gipszsel küszködünk, de azt hiszem, a jövő egyformán tesz majd felelőssé valamennyiünket, hogy: mit tettünk, hogy használtuk ki a kedvező pillanatotok népünk érdekében.“ Az *Erdélyi Helikon* szerkesztőjét, Kovács Lászlót is levélben üdvözi Gábor Áronról szóló könyve megjelenése alkalmával. A diákság egyik vezetőjét a szabadságért való küzdelemre ösztönzi, az országgyűlési képviselőt pedig arra, hogy tevékenykedjék a román és magyar nép megbéküléséért, hagyjanak fel a fasiszta munkásszervezetek támogatásával s foglaljanak állást a háború ellen...

A publicista mindig a mindenkori mának dolgozik. Még akkor is, ha nagyobb és szélesebb perspektívából nézi a történéseket és eseményeket. Valamilyen konkrét és éppen aktuális eseményből indul ki, s arról az újságot olvasónak ír. Az utókor azonban mégis lemérheti, vajon a mindennapok társadalmi és szellemi küzdelmeiben írt cikkei kibírják-e a jövő kritikáját. Józsa Béla írásai azt bizonyítják, hogy a szocialista publicisztika legjobb művelői közé tartozott. Mostoha körülmények között, önmagát nevelve és művelve készült fel olvasóközönsége nevelésére és művelésére. Néha darabos, de nem darabos-e azoknak a nyelve, akikhez szól — s nyilván nem önmaguk hibájából, hanem a társadalmi körülmények folytán. Cikkeiben sok a polémia — barátokkal, ellenfelekkel és ellenségekkel —, ez elkerülhetetlen harcok korok publicisztikájában. Írásai a harmincas és negyvenes évek problematikájába engednek betekintést, s ugyanakkor hozzájárulnak emberi arcképének megrajzolásához és megismeréséhez.

Bartha Arpád fotója